

De weerslag van de Franse Omwenteling van 1848 in West-Vlaanderen

Op 24 Februari 1848 brak te Parijs een revolutie los. Koning Louis-Philippe werd verjaagd en de republiek werd uitgeroepen.

Bij het vernemen van dit nieuws ontstond een ware paniek in België, waar men vreesde dat Frankrijk opnieuw zou trachten ons Land in te palmen. Overal liepen de inwoners naar de banken om er hun bankbriefjes in te wisselen tegen klinkende munt, zoals dit later ook gebeurde in de eerste week van Augustus 1914. De koers van de openbare effecten viel op 50 %.

In België was onlangs de katholieke meerderheid omver geworpen, en was een liberaal ministerie aan het bewind gekomen onder Charles Rogier.

Op 26 Februari troffen de Kamers noodmaatregelen. Met algemeenheid van stemmen werd een wet gestemd die aan de Regering toeliet op voorhand 8/10 van de grondbelasting te heffen. Enkele dagen later werd de kiescijns op 20 gulden of 42,32 fr. teruggebracht, het minimum dat in de Grondwet was vastgesteld.

Ondertussen bleef alles rustig in het Land. Slechts het toezicht op de paspoorten en op de vreemdelingen werd verscherpt.

In Frankrijk dachten zekere regeringsmiddens er aan ook in België een revolutie te doen uitbreken. Te Parijs werden Belgische werklieden aangeworven om een inval in ons Land te wagen. Aan deze werving werd actief deelgenomen door de Gentse advocaat C. L. Spilthoorn, die op 27 Februari 1848 door de republikeinsgezinde « Société

Démocratique » uit Brussel, belast was met het overbrengen van een adres aan de voorlopige Franse regering, waarin onder meer gevraagd werd dat Frankrijk de Belgische onafhankelijkheid niet zou in gevaar brengen.

Te Gent hadden enkele opstootjes plaats onder de werklozen, die uitliepen op het breken van enkele vensterruiten bij de Paters Jezuïeten.

De Brusselse regering riep enkele militieklassen onder de wapens en stelde de grensversterkingen in staat van verdediging. Ze vroeg aan het Parlement twee gedwongen leningen van 12 en 25 miljoen frs. De Société Générale en de Banque de Belgique mochten, onder waarborg van de Regering, voor vijftig miljoen bankbiljetten uitgeven.

Een deel van het in Frankrijk aangeworven Légion franco-belge was op 25 Maart in het station te Valenciennes toegekomen. Een Belgisch spoorwegingenieur ging met een Belgische locomotief de trein halen en reed door tot Qüévrain, waar hij stilhield tussen een dubbele rij Belgische soldaten en gendarmes. Van de 800 man die met de trein medegekomen waren, werden de Fransen naar hun land teruggezonden, terwijl de Belgische werklieden, waarvan de papieren in orde waren, naar hun haardsteden teruggestuurd werden.

Vier dagen later, op 29 Maart, kwamen 1600 gewapende manschappen van het Belgisch-Frans Legioen over de grens te Risquons Tout (Moeskroen), waar ze door 200 Belgische soldaten en twee stukken geschut achteruitgejaagd werden ¹.

België herkende als eerste land de Franse republiek op 28 Mei, maar de Fransen bleven ons vijandig gezind. De Belgen te Parijs mochten voortgaan met hun propaganda

---

(1) Over het Légion franco-belge en de revolutionnaire strekkingen in België, zie het goede werk van L. MAES. *L'Affaire de Risquons Tout*. Moeskroen. 1935, dat de volledige geschiedenis ervan geeft; als ook de oorkonden uitgegeven door A. DE RIDDER. *La Crise de la Neutralité belge de 1848. Le dossier diplomatique*. Brussel. Koninklijke Commissie voor Geschiedenis. 1928. Twee delen.

tegen Leopold I, en van Franse zijde werden douane-maatregelen getroffen die zeer schadelijk waren voor de Belgische nijverheid.

Op 10 December 1848 werd Louis Napoléon Bonaparte verkozen tot voorzitter van de Franse republiek en op 14 Januari 1852 werd hij keizer der Fransen.

In West- en Oost-Vlaanderen heerste er ten gevolge van de opkomst van de fabrieken, een zware crisis in de lijn-waadhuisnijverheid. Vanaf 1845 waren de aardappelen door een ziekte aangetast en was de opbrengst van dit bij uitstek volksvoedingsmiddel fel verminderd. Deze ziekte sleepte aan tot in 1850. Er werd veel armoede en honger geleden door de kleine mensen. Daardoor mocht men vrezen dat de revolutie in Frankrijk ook haar weerslag zou hebben bij onze werklieden, wier inkomsten, ten gevolge van de revolutie te Parijs, nog gedaald waren.

Alles bleef echter rustig. Slechts enkele opstootjes hadden plaats wanneer de werklozen in bende werk en brood gingen eisen bij de plaatselijke overheden ².

Van zohaast te Brugge het nieuws toekwam van de revolutie te Parijs, zond de gouverneur van West-Vlaanderen, op 26 Februari, een schrijven aan de burgemeesters van de steden en aan de arrondissementscommissarissen waarin hij hun wees op de noodzakelijkheid van de orde te handhaven ³.

's Anderendaags ontving hij omzendbrieven van de Minister van Binnenlandse Zaken en van de Administrateur de la Sûreté publique over het bijzonder toezicht dat moest uitgeoefend worden op de vreemdelingen. Deze zonder bestaansmiddelen en zonder voldoende papieren moesten over de grens gezet worden, evenals deze die voorzien

---

(2) G. JACQUEMYS, *Histoire de la Crise économique des Flandres (1845-1850)*. Brussel. 1929. Mémoire couronné par l'Académie royale de Belgique. Vooral op blz. 248-269 en 295-351.

(3) Zie voor het volgende, Rijksarchief te Brugge, Provinciaal Archief. Eerste Afdeling. Pakken nrs. 143-148.

waren van voldoende papieren, maar die in België gekomen waren om er de rust te storen.

Dezelfde dag zond de gouverneur een nieuwe omzendbrief waarin hij de plaatselijke overheden oplegde « de veiller au maintien de l'ordre et au respect dû aux personnes et aux propriétés ».

Ook de militaire overheid had voorzorgsmaatregelen genomen, want op 28 Februari vroeg de militaire bevelhebber van West-Vlaanderen aan de gouverneur dat hij de pers zou willen aanzetten om geen inlichtingen meer te geven over de troepenverplaatsingen en over de andere militaire maatregelen die zouden genomen worden.

Een brief van de Minister van Binnenlandse Zaken, die op 1 Maart te Brugge toekwam, liet weten dat er te Brussel wat onrust was geweest, waar twee bataillons van de burgerwacht waren opgeroepen. Vijf en twintig personen waren aangehouden « appartenant pour la plupart aux provinces allemandes ». Nu was alles rustig.

Uit het verslag dat de gouverneur dezelfde dag naar de Minister van Binnenlandse Zaken zond, zien we dat ook in West-Vlaanderen alles rustig bleef. Maar de burgemeesters van de grensgemeenten vreesden dat de Belgische onderdanen die werkten in de fabrieken van Roubaix en Tourcoing naar huis zouden gezonden worden, waardoor de armoede in de grensgemeenten nog groter zou worden.

In de volgende dagen werd de rijkswachtbrigade te Moeskroen door enkele mannen versterkt, genomen uit Westvlaamse brigaden van het binnenland.

De economische gevolgen van de Parijse revolutie lieten zich weldra gevoelen. De Belgische werklieden die in Frankrijk werkzaam waren, zowel in de fabrieken van Roubaix en Tourcoing, als aan de spoorweglijnen die in aanleg waren, werden naar huis gezonden. In het binnenland had de kantennijverheid het meest te lijden, omdat ze bijna uitsluitend leefde van de uitvoer naar Frankrijk. Op 2 Maart waren reeds 10.000 kantwerksters in het arrondis-

sement Ieper zonder werk. Deze die nog werk hadden zagen de prijs die betaald werd voor hun afgewerkte kanten met een vierde of nog meer verminderen. Daardoor groeide de armoede nog aan, want in de winter moesten zeer veel arbeidersgezinnen leven van de opbrengst van het spellenwerken, wanneer de man zonder werk was. Te Tielt was een belangrijke weverij stilgelegd, en op de lijnwaadmarkt die aldaar op 3 Maart gehouden was, werd slechts weinig lijnwaad verkocht ; ook was geen enkele Franse koopman afgekomen.

Toch bleef alles rustig in de provincie, afgezien van enkele kreten van « Vive la République » door beschonkene lieden geuit. De daders ervan werden iedermaal aangehouden. De overheid achtte het niet nodig het carnaval te verbieden. Nadat de carnavaldagen rustig verlopen waren schreef de Minister van Binnenlandse Zaken aan de gouverneurs dat ze hem geen dagelijkse verslagen meer moesten zenden.

Te Parijs werden Belgische werklieden aangeworven om een Légion franco-belge te vormen, dat in België zou binnenvallen om er de republiek uit te roepen.

In West-Vlaanderen vernam men het eerste nieuws over dit legioen van een 29 jarige schoenmaker Bernard Franco, die te Parijs woonde en naar zijn ouders te Brugge terugkeerde. Op 11 Maart verklaarde hij aan de politie, eerst te Kortrijk en daarna te Brugge, dat te Parijs 5.000 Belgen werden gereed gehouden om in België binnen te vallen onder het bevel van een gewezen kolonel (Ernest Grégoire) en van een jonge Belgische advocaat van 25 tot 27 jaar, die veel redevoeringen te Parijs hield, en die handelde in naam van een republikeins genootschap uit Gent ⁴.

---

(4) Ernest Grégoire uit Charleville, eerst geneesheer te Spa en te Brussel, opende later samen met de toekomstige generaal Chazal een confectiemagazijn. In 1830 stond hij als luitenant-kolonel aan het hoofd van een Belgisch vrijkorps. In Februari 1831 was hij de inrichter van de Orangistische samenzwering die te Gent door de brandweer in de kiem werd gestikt. Hij nam daarna dienst in het Nederlands leger. Later verbleef hij te Bonn, vanwaar hij in 1848 naar Parijs trok.

De Brusselse regering was reeds op de hoogte, want op bevel van de Minister van Oorlog werden op 13 Maart troepen uit Brugge naar Kortrijk gezonden. Dezelfde dag kwam in deze stad om 5 uur 's morgens, een speciaal konvooi toe uit Doornik met 200 man voetvolk en de generaal majoor Fleury Duray die bevel voerde over de zuidergrens in Henegouwen en het zuiden van West-Vlaanderen. Dezelfde dag nog kwamen twee eskadrons ruitery toe alsmede een veldbatterij. Alles bleef rustig aan de grens en twee dagen later keerde de generaal met al zijn troepen naar Doornik terug, waar zijn hoofdkwartier was gevestigd.

Maar de toestand veranderde zeer snel. Te Menen hadden twee mannen uit Doornik « portant au bonnet une cocarde étrangère » gepoogd de voetvolkkazerne binnen te dringen. Ze werden aangehouden. In hun zakken vond men talrijke Franse cocardes. Te Roubaix was er een begin van oproer en te Rijsel liepen groepen mannen rond die de republiek wilden komen uitroepen in België. Te Kortrijk had de genaamde Filleul, uitgever van het blad L'Abeille, een pak brieven op de post afgegeven op het adres van « Mr. Ernest Grégoire, commandant la compagnie belge à Lille ».

Twee dagen later kwamen lintenwevers uit Frans Komen over de Leie naar Belgisch Komen, om er te roepen « Vive la République ».

Op 20 Maart werd te Kortrijk een vrouw aangehouden « pour transport frauduleux de lettres ». Ze bracht brieven uit Rijsel voor de pleitbezorger Jaspin, waarvan de zoon een van de aanvoerders was van het Belgisch-Frans Legioen. En in de nacht van 20 op 21 Maart werd te Moeskroen de Gentse advocaat Charles Louis Spilthoorn aangehouden « descendu du convoi de Lille ». Hij werd te Kortrijk opgesloten. Spilthoorn had te Parijs medegewerkt aan het oprichten van het Légion franco-belge ⁵.

---

(5) Charles Louis Spilthoorn (Kruishoutem 1804 - Brussel 1872), was advocaat te Gent, waar hij deelaam aan de Belgische omwenteling

Over de Belgische grens, te Halluin, Wervicq en Roubaix, werden daar werkende Belgen lastig gevallen en naar België teruggezonden. Deze die daar gevestigd waren met hun huisgezin moesten ook vertrekken met hun familie.

In West-Vlaanderen was alles volledig rustig buiten enkele samenscholingen van werklieden te Brugge, te Kortrijk en te Ieper. Het waren geen opstandelingen, maar arme dompelaars die kwamen werk of brood eisen.

Na de onlusten te Gent zette de gouverneur op 22 Maart de burgemeesters en de arrondissementscommissarissen aan tot verdubbelde waakzaamheid.

Op 24 Maart vernam de Rijkswacht te Kortrijk dat 1.800 Belgische werklieden met een speciaal konvooi te Rijsel waren toegekomen om in België binnen te vallen. De volgende dag liet de arrondissementscommissaris te Kortrijk weten dat het Légion franco-belge te Moeskroen verwacht werd, en dat generaal Fleury aldaar was toegekomen « avec une force assez imposante ».

Op 27 Maart vernam men verder nieuws over het Legioen. Het was te Seclin toegekomen en wachtte op bevelen om België binnen te vallen binnen de 24 uren. Gedurig kreeg het versterking en er werden wapens uitgedeeld. « Les individus qui en font partie sont en blouse et en bonnet rouge et sont armés de mousquetons. Ils attendent l'arrivée de deux autres convois venant de Valenciennes, pour s'introduire sur le territoire belge ».

Dezelfde dag verlieten twee eskadrons kurassiers Brugge voor Oudenaarde.

---

en gedurende enkele maanden een van de drie provinciale commissarissen was voor Oost-Vlaanderen. Hij was republikeinsgezind. Op 27 Februari 1848 werd hij door de Brusselse Société Démocratique naar de voorlopige Franse regering te Parijs gezonden, waar hij tot 30 Maart verbleef, en medehielp aan de werving van het Légion franco-belge. Later werd hij met andere beschuldigten door het Assisenhof te Antwerpen wegens landverraad ter dood veroordeeld. Zijn straf werd veranderd in twintig jaren vestingstraf. Hij bleef zeven jaren gevangen in de citadel te Hoei. Daarna vertrok hij naar New-York, waar hij zich als advocaat vestigde. In 1869 kwam hij naar België terug, werd advocaat te Brussel tot aan zijn dood.

Op 28 Maart 's avonds waren te Moeskroen 39 mannen aangekomen met de trein uit Rijsel. Het waren ongewapende Fransen, meest werklieden. Ze werden teruggezonden uitgenomen « 2 ou 3 meneurs de mauvaise mine », die te Kortrijk werden opgesloten.

De volgende dag viel het Légion franco-belge België binnen langs het douanekantoor van Risquons Tout te Moeskroen. Al de troepen uit Kortrijk waren 's morgens naar Moeskroen en Aalbeke vertrokken. Tot tien uur hoorde men schieten te Kortrijk, dan viel alles stil. De invallers, die over geen artillerie beschikten, waren teruggejaagd.

Te Kortrijk verwachtte men troepen uit Gent, en om 12,30 uur kwam een bataillon jagers te voet uit Brussel toe, dat terstond naar de grens vertrok.

De 30 Maart ontving de gouverneur het officieel verslag van de Rijkswacht over het gevecht te Risquons Tout. Het Legioen was over de grens gekomen en had stilgehouden bij het douanekantoor. Terstond waren twee compagnies van het 7e Linie en twee stukken geschut opgedaagd, die het vuur openden. Het Legioen trok terug, liet vijf doden en enkele gekwetsten achter, alsook een honderdtal geweren. Een van de oversten van het Legioen was krijgsgevangen genomen. Aan het hoofd van de invallers stonden leerlingen van de Ecole Polytechnique en enkele Gardes nationaux uit Parijs. De Belgische verliezen bedroegen één sergeant gedood en vier soldaten gekwetst.

Te Waasten werd de Rijkswacht verdriedubbeld met mannen uit Diksmuide en andere plaatsen uit West-Vlaanderen.

's Anderendaags vernam de gouverneur nog meer over de inval. De 28 's avonds was de bende vertrokken uit Rijsel langs de weg naar Menen. Ze werd gevolgd door wagens geladen met geweren en patronen, die bewaakt werden door politieagenten. Aan het gehucht Blanc Four, ten zuiden van Roncq, werd stilgehouden en werden de

geweren uitgedeeld. Bij de naamafroeping te Tourcoing waren er 2.500 tot 3.000 man aanwezig. De bende vertrok daarna naar Risquons Tout, en werd geleid door een Belgische smokkelaar uit Wervik, die te Rijsel gevangen zat, en speciaal in vrijheid gesteld was om de weg te wijzen aan de bende.

De 30 Maart vreesde men een tweede inval. Om 3 uur 's nachts werd het eerste regiment Jagers te voet te Kortrijk gealarmeerd, en vertrok om 5 uur naar Moeskroen. Daar werd door de soldaten, bij misslag, geschoten op een Belgische douanepatrouille. Rond de middag zond generaal Fleury een bataillon van het 5e Linie naar Doornik terug. Te Tourcoing werden 30 gekwetste legioensoldaten verzorgd. Alles was rustig aan de grens.

Het legioen, dat onder bevel stond van Blervacques, Fosses en Jaspin ⁶, werd, bij zijn terugkeer uit Risquons Tout, te Rijsel ontwapend. Driehonderd man werden naar Parijs teruggezonden. Jaspin werd de 30 Maart te Roubaix aangehouden omdat hij rondliep gewapend met pistolen en dolken, hij droeg een rode muts en werd te Rijsel opgesloten. Men vernam ook dat de wapens van het Legioen uit het arsenaal van Rijsel kwamen.

Een andere bende was te Belle aangekomen om in België binnen te dringen langs Neuve Eglise en Poperinge. Ze werd door Franse kurassiers bewaakt.

De grens bleef rustig maar de Belgische troepen bleven er de wacht houden. Twee compagnies voetvolk werden uit Ieper naar Komen gezonden.

Na het gevecht bij Risquons Tout ontstond een echte paniek bij de burgerlijke overheden uit de grensstreek. De arrondissementscommissaris van Veurne vroeg dat 200 soldaten naar Veurne zouden gezonden worden om de inwo-

---

(6) Blervacques, Belgisch wijnhandelaar te Parijs. Was er voorzitter van de Association belge. Fosses, zoon van de arrondissementscommissaris te Philippeville, gewezen Belgisch ruitertijofficier. Jaspin, advocaat, zoon van een Kortrijks pleitbezorger.

ners van de grensstreek gerust te stellen, die een nieuwe inval en vooral plundering door de Fransen vreesden. De burgemeester van Poperinge vroeg ook honderd soldaten en 4.000 patronen voor de plaatselijke garde bourgeoise. Te Watou en Roesbrugge maakten de inwoners zich gereed om gewapenderhand het hoofd te bieden aan een gebeurlijke Franse inval.

Hier en daar werden leden van het Legioen, die incognito naar België terugkeerden, aangehouden.

Op 2 April liet de Rijkswacht weten dat ze te Moeskroen een persoon had aangehouden die de uitgaven van het Legioen te Risquons Tout kwam betalen, namelijk 50 fr. in de herberg La Brasserie, 5 fr. bij een bakker, enz. Sedert 30 Maart wierf Brégoire te Tourcoing, te Halluin en te Bondues nieuwe vrijwilligers aan. Op 10 April was hijzelf naar Parijs vertrokken. Maar de aanwerving ging verder door in de omgeving van Rijsel, waar Belgische officieren en onderofficieren uit « l'Armée d'Afrique » de bende hadden vervoegd. Ze scheen ook artillerie gekregen te hebben. Later werden de nieuwaangeworvene naar Parijs gestuurd. De werving geschiedde met de medeplichtigheid van Delescluse, commissaire général dans le Département du Nord. Later werden deze mannen naar « l'armée d'Afrique » gezonden.

In Frankrijk wilde de haat tegen de Belgen niet luwen. Al de Belgische werklieden uit Duinkerke, alsook deze die werkten aan de spoorweg Rijsel-Duinkerke, een vierhonderd in getal, werden naar huis gezonden door de Franse politie, die beweerde niet te kunnen instaan voor hun veiligheid. De meeste van deze werklieden waren afkomstig uit de omgeving van Nieuwpoort, Oostende en Brugge. Enkele waren erbij uit de omgeving van Doornik.

Te Halluin werden op 2 Mei de aldaar werkende Belgen door een bende Fransen, bewapend met stokken, aangevallen en samen met hun familie over de grens gejaagd. Enkele Belgen werden mishandeld. Op 20 Mei werden

200 Belgische werklieden, die te Armentières de spoorweg legden, aangevallen door een bende Franssen. De plaatselijke overheid zond de Belgen over de grens. En nog op 6 October werden Belgen, die te Tourcoing werkten, door de gemeentelijke overheid naar hun land teruggezonden.

Alles bleef tamelijk rustig op de Frans-Belgische grens, afgezien van enkele kleine incidenten.

Op 15 April 's namiddags was de commissaris van het Noorderdepartement met het muziekkorps van het 57e Frans infanterieregiment en 5.000 Franssen te Risquons Tout aangekomen met 3 speciale konvooien, om er de vrijheidsboom te planten op 70 m. van de Belgische grens. Na de plechtigheid kwamen enkele honderden Franssen, waarvan er enkele gewapend waren met een sabel en een driekleurige sjerp droegen, over de Belgische grens tot bij het douanekantoor, waar ze riepen : « Voici où nos frères sont morts martyrs pour la liberté! A bas Léopold! Vive la République! ». Ze werden door de Belgische troepen over de grens gedreven.

Op 24 April waren twee Franse soldaten van het 74e voetvolkregiment te Moeskroen over de grens gekomen om er tabak en sigaren te kopen. Ze maakten ruzie in een herberg. Twee Belgische karabiniers die ze wilden over de grens brengen werden bespot. De karabiniers schoten een Franse soldaat dood, de andere vluchtte.

Twee dagen later kwamen op de grens 600 man uit Roubaix en Tourcoing samen en riepen er « Vive la République! A bas Léopold! » Weldra daagden er 400 Belgen op die tegenriepen « Vive Léopold! A bas la République! » Na wat stenen gegooid te hebben vertrokken beide groepen.

Op 1 Juni werd een bende bedelaars uit Tourcoing en Wattrelos die naar Moeskroen waren gekomen, door de Rijkswacht over de grens gezet.

De toestand was reeds veel verbeterd, want op 12 Mei had de militaire bevelhebber van West-Vlaanderen aan

de gouverneur laten weten dat de Brugse troepen in hun garnizoenen waren teruggekeerd.

Op 2 Juli was er een nieuw alarm. De Minister van Binnenlandse Zaken liet weten aan de gouverneur dat « un grand nombre d'insurgés » uit Parijs vertrokken waren naar de departementen van de grens, waarschijnlijk om in België binnen te dringen. Daarom moest de gouverneur zich in betrekking stellen met de militaire bevelhebber van de provincie, en de overheden in de grensgemeenten aanzetten om het toezicht op de paspoorten te verscherpen.

De militaire bevelhebber van West-Vlaanderen was niet ingelicht. Hij voerde alleen nog bevel over de steden Brugge, Oostende en Nieuwpoort. De zuidelijke grensstreek met de steden Ieper, Kortrijk en Menen stond nog onder het bevel van generaal Fleury-Donay, die zijn hoofdkwartier had te Doornik.

Op 5 Juli schreef de burgemeester van Waasten, die gewoonlijk goed ingelicht was : « les insurgés de Paris se dirigent du côté du Hainaut par les forêts et dans la direction de Mons ».

Verder werd er in de officiële stukken geen gewag meer gemaakt van een gebeurlijke Franse inval, of van grensincidenten.

Op 3 November keerden al de gendarmes, die ter versterking naar de grensbrigaden waren gezonden, naar hun respectieve standplaatsen terug.

In deze moeilijke maanden was alles rustig gebleven in West-Vlaanderen, buiten enkele samscholingen van werklozen in enkele gemeenten, die arbeid of brood kwamen vragen, namelijk op 9 April te Menen, 's anderendaags te Gullegem waar een honderd werklieden uit Frankrijk waren teruggekeerd, op 13 Mei te Nieuwpoort, op 25 Mei te Brugge uit oorzaak dat men er een schip met aardappelen laadde bestemd voor Engeland, op 13 Juli te Ledegem en op 25 Juli te Kortrijk. Op 4 Juli waren veel werklieden

die aan het nieuwe Leopoldkanaal werkten naar Brugge gekomen om van de ondernemer de uitbetaling van hun loon te eisen, dat sedert enkele weken niet meer was uitbetaald. Alles verliep rustig ⁷.

In West-Vlaanderen was slechts weinig sympathie voor de Franse republiek. Nu en dan riep een dronkaard « Vive la République! », waarvoor hij dan ook aanstonds ingerekend werd. Ieder maand moest een verslag gezonden worden naar de Administrateur de la Sûreté publique over de « cris séditieux ». In het geheel hadden van het einde van Februari tot op 31 October, elf personen « cris séditieux » geuit. Hier en daar was een opstandig briefje aangeplakt : 6 te Veurne, 2 te Brugge, één te Ieper, waarin meestal werk of brood werd gevraagd ⁸. Op 10 Mei was op de Markt te Tielt een boompje (vrijheidsboom) door onbekenden aan een lantaarnpaal vastgebonden.

(7) Nochtans was de armoede zeer groot in West-Vlaanderen. In het maandelijks verslag van de Rijkswacht over de toestand van de provincie in dato 2 September 1848 lezen we o.m.: « Le travail continue à manquer et la stagnation de l'industrie dentellière ne paraît pas s'améliorer. Cependant les petites gens supportent patiemment leur grande souffrance. Ils s'appauvrissent mais ne vont pas encore renforcer le paupérisme. On ne remarque que des vieillards, des enfants et des infirmes qui mendient. Cependant il paraît positif que la plus grande partie des petits fermiers locataires sont pour ainsi dire ruinés. Et cela se conçoit, parce que, du temps de l'industrie linière, la vente de la toile qu'ils tissaient pendant l'hiver, suffisait pour payer leur propriétaire, tandis qu'à présent, ce travail est absolument de nul rapport.

.....
 La misère a fait surgir une grande quantité de maraudeurs de pommes de terre... ». De ziekte van de aardappelen die hernam « aggravera encore la situation déjà malheureuse des classes pauvres et ouvrières pendant l'hiver ». (Pak, nr. 146).

(8) Te Veurne, op 21 Maart : « Polisse moet van kant, al d'eeren die in fonsie zyn moeten al weg, schurk Demee moet kapot » (Dumez was de ontvanger van het octrooi) ; op 23 Maart : « inkomst regt op het leer werk en leersen te eïsschen ». « Moed arme lieden, weldra zult gy gevroken zyn ». « Vraek aen onze geld joden die ons van honger laten sterven ». « De merkt is 't middelpunt des oproers, geen bangheid voor uw leven. 't Goud halen waer men het vinden kan ». « Getrouw aen de noodkreet en wee aen hen die ons van honger laten sterven, aen ons de plundering aen hen de galg en het verderf ».

Te Ieper op 20 Mei : « Weg Leopold en al zyn emprunts » ; en op 28 Juni een opstandig kantwerksterslied.

Te Brugge op 30 Juni : « Weg met de ryken. Verdeeling hunner goederen. Leve Leopoldus mits hy werk verschaft ».

Prins Louis Napoléon die op 10 December 1848 tot voorzitter van de Franse republiek zou verkozen worden, begon van in Augustus zijn terugkeer in Frankrijk voor te bereiden. Op 31 Augustus kwam hij met zijn dienstpersoneel uit Dover te Oostende toe met de mailboot « Ville de Bruges ». Hij stapte af in het « Hôtel des Bains », waar de vorige dag zijn oom prins Jérôme Bonaparte was toegekomen ⁹.

JOS. DE SMET.

Bijlage.

UIT FRANKRIJK VERTROKKEN

WEST-VLAMINGEN

tussen 24 Februari en 21 April 1848.

Op 1 April vroeg de Administrateur de la Sûreté publique aan de gouverneur een lijst van al de Belgische werklieden die uit Frankrijk waren verjaagd sedert de revolutie van 24 Februari.

De laatste plaatselijke verslagen zijn gedagtekend van 21 April. Later werden er nog Belgen uitgewezen, die niet opgenomen zijn in de hieronder afgedrukte opgave.

Volgens de opgaven van de steden en van de arrondissementscommissarissen waren in de volgende gemeenten uitgewezene werklieden teruggekeerd. Sommige die vroeger in Frankrijk woonden, waren uitgewezen samen met hun familie. (pak 145)

Aalbeke : 9.	Bissegem : 1.
Aarsele : 4.	Blankenberge : 2.
Anzegem : 9 (10).	Brugge : 98.
Ardoois : 16.	Dadizele : 37.
Avelgem : 38.	Deerlijk : 16.
Beernem : 2.	Desselgem : 2.
Bekegem : 1.	Diksmuide : 6.
Beveren-Leie : 4.	Dudzele : 1.

(9) Pak nr. 145.

(10) Daaronder 3 met hun familie.

Eernegem : 1.	Moorsele : 100.
Emelgem : 1.	Nieuwpoort : 56.
Ettelgem : 2.	Oekene : 17.
Gijzelbrechtegem : 12.	Oostende : 13.
Gistel : 2.	Oostnieuwkerke : 1.
Gits : 1 (11).	Oostrozebeke : 3.
Gullegem : meer dan honderd.	Otegem : 1.
Heestert : 1.	Poperinge : (18).
Helkijn : 2.	Rekkem : 200.
Heule : 68 (12).	Roeselare : 13.
Hulste : 5.	Rollegem : 1.
Ieper : 31.	Rollegemkapelle : 13.
Ingelmunster : 1.	Ruddervoorde : 2.
Ingooigem : 2.	Ruiselede : 6.
Izegem : (13).	Sijsele : 2.
Jabbeke : 1 huisgezin.	Sint-Denijs : 3.
Kanegem : 5.	Sint-Elooisvijve : 2.
Kaster : 11.	Slijpe : 1.
Kerkhove : 8 (14).	Spiere : 3.
Klerken : 23.	Stene : 1.
Kooigem : 3.	Tielt : 48.
Koolskamp : 10.	Torhout : 19.
Kortrijk : 21.	Veurne : 6.
Lapscheure : 2.	Vichte : 1.
Lauwe : 25 (15).	Waarmaarde : 15.
Ledegem : 76.	Waasten : 89.
Leffinge : 1.	Wakken : 6.
Lendelede : 11 (16).	Waregem : 34.
Lichtervelde : 13.	Wiervik : 349.
Luigne : 50 (17).	Westende : 2.
Marke : 6.	Westkerke : 1.
Menen : 430.	Wevelgem : 62 (19).
Meulebeke : 7.	Zwevegem : 9.
Moeskroen : 200.	

---

(11) Deze had medegestreden te Risquons Tout en was aangehouden.

(12) Daaronder 4 met hun familie.

(13) Voor Izegem is het aantal niet opgegeven omdat allen vrijwillig waren teruggekeerd.

(14) Daaronder één familie.

(15) Deze gingen iedere dag over en weer, alsook één huisgezin.

(16) Daaronder 3 met hun familie.

(17) Deze gingen dagelijks over en weer.

(18) Voor Poperinge is het aantal niet aangegeven omdat allen vrijwillig teruggekeerd waren.

(19) Daaronder 6 met hun familie.